

Юлія ВОЛЬСЬКА
ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО СИНТАКСИСУ
МИКОЛИ НИКОНЧУКА

У статті проаналізовано основні одиниці поетичного синтаксису М. Никончука, визначено їх семантико-синтаксичну та стилістичну роль.

Ключові слова: поетичний синтаксис, члени речення, прості та складні речення, двоскладні та односкладні речення.

Не лише наукову спадщину залишив Микола Васильович Никончук нащадкам. Поетична творчість була однією із граней його таланту, ще за життя видано збірки «Веселе весілля» (1991), «Зворини» (1992), «Незгаркамінь» (1993), «Грезно» (1996), «Ї величність жінка» (1999), «Тріумфальна арка» (2000), «Шиндрики да миндрики: Книга поліського гумору» (2000), «Голгофа» (2000). Віршування мало для М. В. Никончука особливий смисл, він уміло використовував слово, щоб донести до читача свої роздуми, почуття, дорогі серцю образи Полісся.

Творчий доробок М. В. Никончука вже ставав предметом мовознавчих студій, зокрема діалектну лексику його поезій аналізували Тетяна Ольховик¹, Галина Гримашевич², Валерій Халін³. Дослідники однастижно вказали на те, що визначальною рисою його творчості є глибинний зв'язок із поліською землею.

Поетичний синтаксис, можливо, чи не найбільше виявляє неповторність ідіостилію автора. С. Я. Єрмоленко зауважує, що аналіз віршової мови на рівні синтаксичних одиниць-речень дає змогу простежити за їх функціями і стилістичними особливостями, бо складну систему синтаксичних категорій у поезії важко зрозуміти поза стилістичним аспектом аналізу.⁴

Метою нашого дослідження є виявлення та опис основних синтаксичних засобів поетичної мови М. В. Никончука, особливостей їх функціонування та стилістичного наповнення.

¹ Ольховик Т. Діалектна лексика в поезії М. В. Никончука // Велике лядо: Збірник наукових статей, присвячений 60-річчю доктора філологічних наук, професора Миколи Васильовича Никончука. – Житомир, 1997. – С. 144-149.

² Гримашевич Г. Поліський світ у поетичній творчості Миколи Никончука // Волинь-Житомирщина. – 2010. – № 22. – С. 339-348.

³ Халін В. Полісся та полісизми в поезії М. В. Никончука // Волинь-Житомирщина. – 2010. – № 22. – С.369-373.

⁴ Єрмоленко С. Я. Синтаксис віршової мови. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 339.

Джерелом для спостереження обрано збірку «Грезно» (1996).⁵

Синтаксис творів М.В. Никончука є загалом традиційним, однак має деякі індивідуальні риси. У своїх віршах автор використовує синтаксичні одиниці різноманітні за будовою і за функціонально-стилістичними особливостями. Це стосується як простих, так і складних речень. Незважаючи на те, що базовими елементами синтаксичної організації мови є прості речення, вибірка із поетичних текстів дозволяє стверджувати, що вживання складних речень різних типів можна назвати характерною рисою ідіостилу автора. Оскільки складні речення – це синтаксичні засоби, які дозволяють найкраще висловити й оформити складні логіко-поняттєві зв'язки⁶, то їх використання може свідчити про логічність та інтелектуальність художнього тексту. Ці одиниці найчастіше вживаються в книжній мові, зокрема в науковому стилі, вони допомагають структурувати, аргументувати авторську думку, виявити причиново-наслідкові зв'язки. На нашу думку, це є підтвердженням того, що Микола Васильович був, перш за все, науковцем.

Результати аналізу синтаксичних одиниць показали, що найбільш уживаним типом складних речень у поезіях М. В. Никончука є неелементарні складні речення (складні речення з одним видом зв'язку та складні речення з різними видами зв'язку між частинами): *Потім забурхають вітри осінні, Савани білі закриють поля, Річка зупинкою течії синьої Вік молодий мені не прибавля* (с. 123); *Коли хурделиці й загати Перебивають довгу путь, Я лину думкою до хати, Щоб обігрітись де-небудь* (с. 163); *По хлібному озеру котиться хвиля, Вогонь вибухає під небом ясным, І вітер широкий цілує привілля, І крила знімає в погоню за ним* (с. 17); *Жіночу працю егоїзм не бачить, Увагу як обов'язок сприймає, Ми розумієм, що дружина значить, Коли її побіля нас немає* (с. 19); *От умру, і ніхто не помітить утрати, Тільки жінка непроханих сліз не втамує, Тільки рідна сестричка зажурилась з братом, І синок мій надовго відтак засумує* (с. 20); *Липнева година купається в майбі, До рідного двору сьогодні зайдемо, Вкраїнське обійстя без куцика мальви – Це те, що Японія без хризантем* (с. 45); *Скотилася слава безсудна, І травка на сонці зомліла, Розбилась порожня посуда, І річка від спеки зміліла, І смуги веселки померкли, І птахи збудили звучання, І пісні надії померли Від*

⁵ Микола Никончук Грезно. Книга поезій. – Житомир: Поліграфіка, 1996. – 184 с.

⁶ Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: Підручник. – К.: Либідь, 1992. – С. 179.

золота твого мовчання (с. 60). Складні синтаксичні мовні одиниці є носіями не тільки важливого смислового навантаження, але й виступають виразниками естетичної якості поетичних творів. Так, підрядний зв'язок передає складні причинові, часові, умовні, наслідкові, допустові та інші стосунки; безполучникові речення надають тексту розмовного забарвлення, їх використання доцільне при описах природи, роздумах; ритмічність і плавність, легкість та витонченість вірша створюється за допомогою складносурядних речень. Поєднання різних типів зв'язку в складних синтаксичних конструкціях допомагає краще передати авторський задум.

До стилістичних ресурсів простого речення передусім належать способи вираження головних і другорядних членів, способи зв'язку між ними та порядок слів у реченні. Оскільки в поезіях М.В. Никончука кількість простих речень як самостійних синтаксичних одиниць незначна, то особливості їх побудови ми розглянемо у межах частин складних речень.

Характерною рисою для поетичної мови М.В. Никончука є використання складених іменних присудків (часто із пропущеним дієсловом-зв'язкою): *Наука не чинить шкоди, Історія – річ уперта...* (с. 55); *Її судьба була ясна й весела, Купалась в ласці юних берегинь...* (с. 51); *У мене вона єдина, А я в неї – не один...* (с. 64); *Зелен шум, твоя сила відбійна, Благодатна широка дуброва, Біля тебе людина спокійна, Коло тебе міцна і здорова* (с. 101); *Прилавки ломить дорогий товар, Купці багаті, покупці хороші, По ринку ходить день мій, як лихвар, І продає любов мою за гроші* (с.115).

Невід'ємною ознакою поетичного стилю автора можна назвати емоційно насажені, інколи інтимізовані звертання, характерні для народнопоетичних текстів, що зайвий раз підкреслює глибинний зв'язок Миколи Васильовича з рідною землею: *Сину мій, гілочко рідної парості...* (с. 26); *Хвала тобі, вершителю свят і буднів...* (с. 31); *Ах любий Дністре, я не твій біограф...* (с. 42); *На тебе, серце, я в гіркій образі...* (с. 47); *Тобі, моє серденько, все помагає...* (с. 50); *Любов моя, чи в тебе є свідомість...* (с. 74); *Берізоньки, дерева наші прості...* (с. 86); *Ой батьку дубе, скільки довгих років Ти пережив серед глухих боліт?* (с. 87).

У віршах М. В. Никончука помітну емоційно-експресивну роль відіграють речення питальної, спонукальної та опитивної модальності. Вони значною мірою забезпечують пристрасне, емоційне, напружене звучання поетичного мовлення, створюють враження усно-розмовного інтонування. У деяких творах виражена питальна інтонація не обов'язково означає питальність, яка вимагає відповіді. Це риторичні питання, функцією яких є зосередження уваги читача чи слухача на певних семантико-стилістичних центрах мовного контексту: *А що ж мене тепер до себе кличе,*

Неначе пробудилася весна? (с. 46); Це знову кривіці по камінню литься, Це знову болям кособочить рот? (с. 63); Хто ми такі, куди йдемо і звідки, Кого лікує кам'яне жоло? (с. 73); Хто каже, що дуброви не гостинні? Хто зна, що ліс не надає сили? (с. 95); Чому завжди листочки перед смертю Спалахують такою красою? (с. 107). Цими риторичними питаннями досягаються виразні якості художньої семантики речення.

Отже, аналіз синтаксису поетичної мови М. В. Никончука виявив деякі особливості ідіостилію автора, зокрема переважне вживання складних неелементарних (ускладнених) речень з різними типами зв'язку, використання складених іменних присудків для позначення предикативної ознаки, типових для народнопоетичної творчості звертань та риторичних питальних речень. Детального дослідження потребують й інші синтаксичні одиниці, майстерно введені М. В. Никончуком у канву поетичних текстів.

Юлия Вольская

Особенности поэтического синтаксиса Николая Никончука

В статье проанализированы основные единицы поэтического синтаксиса Н. Никончука, определена их семанто-синтаксическая и стилистическая роль.

Ключевые слова: поэтический синтаксис, члены предложения, двусоставные и односоставные предложения, простые и сложные предложения.

Yulia Volska

The peculiarities of poetic syntax of Mykola Nykonchuk

The article deals with the analysis of main units of poetic syntax of Mykola Nykonchuk, determination of their semantic– syntactic and stylistic role.

Keywords: poetic syntax, members of the sentence simple and complex sentences, two-member and one-member sentences.